

Jari Ojala

Lukijaystävällinen teos maailman taloushistoriasta

Lennart Schön: *Maailman taloushistoria. Teollinen aika. Suomentanut Paula Autio. Vastapaino 2013. 542 s. ISBN 978-951-768-380-7.*

Lennart Schönin jo pari vuotta sitten suomeksi ilmestynyt maailman taloushistoria on tervetullut suomenkielinen perusteos maailman talouden vaiheista. Se on jo vakiinnuttamassa asemansa yliopistojen tenttikirjana. Schönin teos jatkaa siitä, mihin samaan sarjaan kuuluva, mutta myöhemmin ilmestynyt Johan Söderbergin¹ teos päättyy. Se kuvaa talouden vaiheita 1800-luvun alkuvuosista tähän päivään. Perinteinen ja hyvin perusteltu jako esiteolliseen ja teolliseen kauteen kuitenkin hämärtää talouden pitkien linjojen muutoksen havainnointia; esimerkiksi sitä, kuinka talouden painopiste siirtyi juuri tässä teoksessa käsitellyllä aikakaudella ensin Eurooppaan ja sitten Yhdysvaltoihin – ja jakson loppulla takaisin Aasiaan, missä se oli jo esiteollisella ajalla.

FT Jari Ojala on vertailevan liiketoimintahistorian professori Jyväskylän yliopistossa. Sähköposti: jari.ojala@juu.fi.

Maailmalla on ilmestynyt viime vuosina useita taloushistorian yleisesityksiä, joissa on varsin uskaliaitakin näkökulmia. Mainittakoon vaikkapa Gregory Clarkin keskustelua herättänyt tutkimus tai Carl Gunnar Perssonin tiivis Euroopan taloushistoria.² Schönin *Maailman taloushistorian* jälkeen on suomennettu Daron Acemoglu ja James A. Robinsonin talouskasvun kääntöpuolta analysoiva teos³. Schönin teos toimii erinomaisena johdantona näihin taloushistoriaa syvemmin, mutta rajatummin luotaaviin tutkimuksiin. Toivottavasti Schönin teos myös innostaisi suomalaisen taloushistoriaayhteisön viimeinkin päivittämään kotimaisen taloushistoriamme. *Suomen taloushistoria* I–III on jo kohta 35-vuotias, Riitta Hjerppen kasvututkimusprojektin yhteenveto vuodelta 1988 ja muutama artikkelikokoelmakin kohta kymmenen vuoden takaa.⁴

1. Johan Söderberg, *Maailman taloushistoria. Esiteollinen aika*. Vastapaino 2014.

2. Gregory Clark, *A farewell to alms. A brief economic history of the world*. Princeton University Press 2008; Karl Gunnar Persson, *An economic history of Europe*. Cambridge University Press 2011.

3. Daron Acemoglu & James A. Robinson, *Miksi maat kaatuvat. Vallan, vaurauden ja varattomuuden synty*. Terra Cognita 2014.

4. Riitta Hjerppe, *Suomen talous 1860–1985. Kasvu ja rakennemuutos*. Suomen Pankki 1988; Jari Ojala, Jari Eloranta & Jukka Jalava (toim.) *The Road to Prosperity. An Economic History of Finland*. SKS 2006; Jukka Jalava, Jari Eloranta & Jari Ojala (toim.) *Muutoksen merkit. Kvantitatiivisia perspektiivejä Suomen taloushistoriaan*. Tilastokeskus 2007.

Lennart Schön edustaa taloushistorian kasvututkimuskoulukuntaa ja seuraa enemmän historiallisen taloustieteen kuin historiantutkimuksen traditioita. Tämän näky kirjan sisällössä ja tehdyissä valinnoissa – ei kuitenkaan häiritsevästi. Taloustieteilijäksi Schönin tyyli on poikkeuksellisen kertovaa. Näkökulman ”ruotsalaisuus” näkyy joinakin esimerkkivalintoina ja painotuksina: Pohjoismaiden kehityskulku korostuu ja myös naiset saavat äänen kerronnassa. Koska käsiteltävä jakso on pitkä ja kohteena koko maailma, kovin yksityiskohtaisiin analyyseihin ei teoksen runsaassa viidessäsadassa sivussa päästä. Mielenkiintoisia yksityiskohtia nousee toki esiin useissa tietolaatikoissa.

Lukija voi lähdeluetteloa selailen päätellä, mitkä paradigmat ovat teoksessa mukana, mitkä eivät. Esimerkiksi Kenneth Pomeranzin⁵ puuttuminen lähdeluettelosta vaikuttaa harkitulta valinnalta. Pomeranz on argumentoinut maailmantalouden divergoitumista (Aasian ja Euroopan välillä), kun kasvututkijat korostavat konvergoitumista ja maailmantalouden globalisoitumista. Toinen lähdeluettelosta paljastuva valinta on organisaatio- ja liiketoimintahistorian unohtaminen. Lähdeluettelossa ei ole alan suurinta auktoriteettia Alfred D. Chandleria,⁶ vaikka hänen teoksessa viitataan, saati muita liiketoimintahistorian tutkijoita. Lähdeluettelo on yllättävän suppea ja sisältää lähinnä historiallisen taloustieteen keskeisiä tutkimuksia, joissa niissäkin olisi päivittämisen varaa.⁷ Koko maailman kattavassa yleisesityksessä ei luonnollisesti ole mahdollista viitata eri aihepiirejä käsitteleviin erillistutkimuksiin, vaikka näitä jää monin paikoin kaipaamaan.

Schönin tutkimusjakso on taloushistorian tutkituin ja maailman taloushistoriassa varsin poikkeuksellinen: ennennäkemätön talouskasvu ja väestönkasvu, teknologinen kehitys ja teollistuminen sekä talouden monimutkaistuminen ja kansainvälistyminen osuvat kaikki kirjan esitelmään ajanjaksoon. Aihepiireistä ei ole pulaa, olennaisempaa onkin se kuinka Schön rajaa ai-

hettaan ja tekee valintoja siitä mitä esitellään, mitä ei. Schönin näkökulma on makrotaloudessa: hän ei esimerkiksi moralisoi sotien syillä ja seurauksilla, vaan vain toteaa niiden taustalla ja tuloksena olleet taloudelliset faktat.

Schönin mukaan maailman talouden kehitys perustuu innovaatioiden, integraation ja instituutioiden yhteisvaikutukseen. Innovaatiot mahdollistavat tehokkaamman tuotannon, luovat uutta sisältöä kasvulle ja ovat Schönin aika suoraviivaisen käsityksen mukaan johtaneet kolmeen teolliseen vallankumoukseen. Integraatiolla Schön tarkoittaa talouden konvergoitumista ja globalisoitumista. Instituutiot luovat Schönin mukaan perustan teollistumiselle, kasvulle ja yhteiskunnan muutokselle. Schön korostaa yhteiskuntien ”sosiaalisia kyvykkyksiä”, joiden tehokkaan toiminnan edellytyksenä ovat toimivat instituutiot – hänen mukaansa valtion toiminta, omistusoikeuden turvaaminen sekä tasavertainen sukupuolijärjestys. Sen sijaan hän jättää huomiotta Douglass C. Northin⁸ ja muiden institutionalistien korostaman kulttuurin ja uskonnon merkityksen.

Kirjan rakenne on toimiva. Pidemmän aikavälin muutokset – väestönkasvu ja tuotanto – esitetään johdantoluvussa, mitä seuraa lyhyt, teoksen pääteoriaa avaava luku. Näin suuret ra-

5. Kenneth Pomeranz, *The great divergence. China, Europe, and the making of the modern world economy*. Princeton University Press 2000.

6. Eryityisesti Alfred D. Chandler Jr., *Scale and Scope. The dynamics of industrial capitalism*. The Belknap Press of Harvard University Press 1990.

7. Hieman yllättäen kirjoittaja ei viittaa esimerkiksi Joel Mokyrin tuoreimpiin teoksiin tai Jeffrey Williamsonin ja Kevin O'Rourken jo klassikkoaseman saaneeseen globalisaatiotutkimukseen. Joel Mokyr, *The gifts of Athena. Historical origins of the knowledge economy*. Princeton University Press 2002; Jeffrey Williamson & Kevin O'Rourke, *Globalization and History. The Evolution of a Nineteenth Century Atlantic Economy*. MIT Press 1999.

8. Ks. etenkin Douglass C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press 1990.

kenteet ja mallit ovat valmiina, kun teos perehdytään varsin perinteisellä kronologisella jaottelulla parinsadan vuoden taloushistoriaan. Luvut 3 ja 4 käsittelevät ajanjaksoa 1800-luvun alusta ensimmäiseen maailmansotaan, luvut 5–7 puolestaan 1900-luvun kehitystä vuosituhaten vaihteeseen.

Schön korostaa 1800-luvun kehityksessä tarjonnan suuria harppauksia, jotka hän selittää viitekehityksensä avulla. Ensinnäkin, institutionaalisen harppauksen myötä feodalistisen ja merkantilistisen ajan ajatusmallit ja määräykset korvautuivat uusilla toimintamalleilla ja lainsäädännöllä. Toiseksi, teknologinen harppaus ja innovaatiot mahdollistivat luonnonvarojen aiempaa tehokkaamman hyödyntämisen maataloudessa ja teollisuudessa. Kolmas suuri harppaus oli kansainvälisen kaupan integraatio, jota on taloushistoriassa kuvattu ensimmäiseksi globalisaatiokaudeksi.

Schön tiivistää 1900-luvun talouden suuren muutoksen varsin onnistuneesti: kun aiempina aikakausina yhteiskunnat loivat järjestelmiä selviytyäkseen luonnonolojen vaihteluista, 1900-luvun yhteiskuntien oli kehitettävä järjestelmiä selviytyäkseen markkinoiden heilahteluista. Teollinen vallankumous ja tuottavuuden kasvu olivat (ainakin periaatteessa ja ainakin kehittyneissä maissa) taltuttaneet luonnonvoimat, samalla annettiin valta markkinavoimille, joiden

säätelystä ja säätelyn tarpeellisuudesta on kiistelyt yli 200 vuotta. Toinen suuri harppaus 1900-luvulla oli – jälleen kehittyneissä maissa – siirtyminen tuotantotaloudesta tietotalouteen, jonka keskeinen seuraus oli ennennäkemätön teknologinen kehittyminen.

Schön on parhaimmillaan kuvatessaan suuria linjoja ja vertaillessaan eri aikakausia ja alueita. Hän näkee yhtäläisyyksiä Yhdysvaltojen vuosituhaten vaihteen talousongelmilla ja Britannian haasteilla ennen ensimmäistä maailmansotaa; Neuvostoliiton hajoaminen 1991 synnytti taloudellisesti samankaltaisen tilanteen kuin Habsburgien valtakunnan hajoaminen ensimmäisen maailmansodan jälkeen; ja Aasian nopeassa teollistumisessa 1970-luvulta alkaen on yhtäläisyyksiä Euroopan teollistumiselle sata vuotta aiemmin.

Maailman taloushistoria on hyvin kirjoitettu ja erinomaisesti suomennettu. Schön on valinnut kertovan tyylin, joka varmasti miellyttää monia, mutta ärsyttää taloushistorian tutkijaa. Taulukoita ja kuvioita on vähän ja ne kaikki ovat yksinkertaisia ja selkeitä. Tilastolliset analyysit on jätetty suosiolla pois. Teosta voi suositella yliopistojen perustenttikirjaksi ja myös suuremmalle yleisölle. Soisi sitä myös poliitikkojen ja ekonomistien silmäilevän – erityisesti lukua 7, jossa perehdytään vuosien 1950 ja 2000 välisen ajan kasvuun ja rakennemuutokseen.